

SỐ THÁNG BA - 26/3/2026

Trăm năm sau, Phan Châu Trinh vẫn còn dạy chúng ta điều gì về chính trị

Việt Nam đi giám sát bầu cử ở Nga và Myanmar. Ai giám sát bầu cử ở Việt Nam?

“Lòng dân” trong hệ thống bầu cử “trăm phần trăm”

LUẬT KHOA

tạp chí

Luật Khoa tạp chí là một dự án của Sáng kiến Pháp lý Việt Nam (Legal Initiatives for Vietnam), một tổ chức phi lợi nhuận đăng ký ở California, Hoa Kỳ theo quy chế 501(c)(3).

Địa chỉ đăng ký tại Hoa Kỳ: 1520 E. Covell Suite B5 - 426, Davis, CA 95616.

Văn phòng chính: Đà Bắc, Đà Loan.

Tổng biên tập: Trịnh Hữu Long.

Ban biên tập: Trần Quỳnh Vi,
Phạm Đoan Trang.

Mọi thắc mắc, góp ý xin gửi về:

docgia@mail.luatkhoa.com

© Từ 2014

Luật Khoa tạp chí

Số tháng Ba, 2026

Phát hành ngày 26/3/2026.

Khổ báo in: 16 cm (rộng) x 24 cm (cao)

Phiên bản PDF và EPUB của Luật Khoa tạp chí nằm trong các gói “Member” (\$2/tháng) và “Supporter” (\$5/tháng) trên www.luatkhoa.com.

Luật Khoa là tạp chí phi lợi nhuận. Toàn bộ doanh thu được tái đầu tư để phát triển tạp chí.

Lời tòa soạn

Bầu cử “4 không”

“Mỗi chỗ để bỏ phiếu, có một người của Việt Minh trông coi, họ gọi hết cả đàn ông đàn bà đến bỏ phiếu, ai không biết chữ thì họ viết thay cho. Việt Minh đưa ra những bản kê tên những người họ đã định trước, rồi đọc những tên ấy lên và hỏi anh hay chị bầu cho ai? Người nào vô ý nói bầu cho một người nào khác thì họ quát lên: ‘Sao không bầu cho những người này? Có phải phân đối không?’. Người kia sợ mất vía nói: ‘Anh bảo tôi bầu cho ai, tôi xin bầu người ấy’. Cách cưỡng bách ra mặt như thế, lẽ dĩ nhiên những người Việt Minh đưa ra được đến tám chín mươi phần trăm số người đi bầu. Đó là một phương pháp rất mới [...]” [1]

Trần Trọng Kim
Một cơn gió bụi

Quý độc giả thân mến,

Tháng Ba của năm 2026 đang dần khép lại với diện mạo của một Quốc hội mới từng bước được hé mở.

Kết quả của ngày bầu cử Quốc hội và hội đồng nhân dân các cấp hôm 15/3 đã được công bố sau đó sáu ngày, vào chiều 21/3. Phần lớn những cái tên được loan báo đặc cử không mấy làm dư luận ngạc nhiên, một phần cũng bởi thế trận “quân xanh, quân đỏ” không khó để nhận ra nơi danh sách các đơn vị bầu cử.

Không những thế, những câu chuyện “đến hẹn lại lên” trong những dịp bầu cử cũng không hề xem năm nay là ngoại lệ: nào những chuyện điển phiếu giùm, bỏ phiếu hộ, đi bầu thay, cho đến chuyện người ta công khai yêu cầu cử tri gạch ai, giữ ai trên lá phiếu, rồi thì chuyện “bỏ phiếu kín” nhưng thùng phiếu không kín, rồi lại

chuyện cử tri thấy được phiếu bầu của nhau, hay cán bộ, phóng viên tại điểm bỏ phiếu thấy được phiếu của cử tri, v.v.

Ngay đến những số liệu trong và sau ngày bầu cử cũng tỏ ra quen thuộc: 99% cử tri cả nước đi bầu, 97% số ghế đại biểu thuộc về Đảng Cộng sản, vị tổng bí thư đương nhiệm, hiển nhiên, đặc cử với số phiếu “rất cao”, v.v.

Do đâu mà những đoạn điệp khúc chẳng lấy gì làm hay ho ấy cứ mỗi mùa bầu cử lại được phát lên, một cách công nhiên, không e ngại? Nguyên nhân, có lẽ đến từ tình thế “bốn không” của cuộc bầu cử vừa qua, và có thể cũng là của bao cuộc bầu cử khác trong quá khứ.

Luật Khoa trong quá trình đưa tin về cuộc bỏ phiếu tháng Ba đã đề xuất khái niệm “bốn không” để mô tả một tình thế tréo ngoe nhưng

quen thuộc (và bền bỉ) của những “ngày hội non sông”: một cuộc bầu cử *không* đảng đối lập, *không* báo chí độc lập, *không* giám sát độc lập và *không* công khai tài sản của ứng cử viên.

Chỉ bốn chữ “không” ấy thôi đã đủ chất cao thành hòn đá tảng, chặn ngang lối vào của cơ chế kiểm soát và cân bằng, cùng với yêu sách minh bạch về thông tin trong hoạt động bầu cử. Ta dễ thấy, khi không có kiểm soát - cân bằng, không có thông tin minh bạch, một cuộc bầu cử sẽ chẳng khác gì một sân khấu độc diễn, nơi từng phân cảnh, từng vai vế dễ dàng được người ta - giới hữu trách - thiết định sẵn. Khi đó, các diễn viên lẫn đạo cụ chỉ còn việc chờ đúng giờ là chào sân.

Tròn 80 năm đã trôi qua kể từ ngày trên toàn cõi Việt Nam lần đầu tiên diễn ra một kỳ bầu cử Quốc hội, đó là vào

ngày 6/1/1946. Liệu rằng, so với 80 năm trước, cảnh tượng “đi bầu” của người Việt hôm nay có gì mới mẻ, hoặc giả có chỗ nào “tiến bộ” hơn xưa?

Ta thử cùng nhìn lại những dòng mô tả của sử gia Lê Thần Trần Trọng Kim, chứng nhân của ngày bầu cử 80 năm trước. Nếu lời Trần Trọng Kim là đúng sự thật, thì dường như đợt bầu cử vừa qua, tuy là mới vừa tổ chức, nhưng kỳ thực cũng chẳng mới là bao.

Ngót nghét một thế kỷ trước, điều thấy được trong “ngày hội non sông” cũng vẫn là những lá phiếu không kín, vẫn là chuyện viết thay, bầu hộ, vẫn là những cái tên được chỉ định, và vẫn là con số đẹp để được báo cáo về lượng cử tri đi bầu, về kết quả về vang của những lãnh đạo đắc cử... “Phương pháp mới” mà học giả họ Trần năm xưa đã phải trầm trồ khi lần đầu chứng kiến, ngày nay đã không còn mới nữa.

Người ta có thể không mấy khó khăn để tìm ra lý do hòng “thông cảm” cho cuộc bầu cử giữa lòng một nhà nước non trẻ, trong một tình thế vẫn được mô tả là “ngàn cân treo sợi tóc” của thuở vừa lập quốc, đầy rẫy nội loạn, ngoại ưu. Thế nhưng, liệu có dễ để “cảm thông” cho một nhà nước vẫn luôn hiên ngang tự hào là “quốc phú, dân cường”, và sẵn sàng đặt mục tiêu “hóa rồng” vào một năm không xa?

Những ngày cuối tháng Ba năm 2026 gắn với dịp tưởng niệm 100 năm ngày mất của chí sĩ Phan Châu Trinh. Nhìn lại tình cảnh của nhân dân nước Việt hôm nay, người ta không khỏi cảm khái trước nhận định của nhà canh tân họ Phan hơn 100 năm trước về tình thế nước nhà và con đường duy tân. Bàn về tình cảnh quốc dân, Phan Châu Trinh từng viết:

“[...] quốc gia luân lý của ta từ xưa đến nay chỉ trong vòng chật hẹp hai chữ vua và tôi. Không nói đến dân và nước vì dân không được bàn đến việc nước. [...] Quốc gia luân lý của ta từ xưa đến nay chỉ gồm có thế, cho nên dân trong nước không biết dân quyền là gì, ái quốc là gì, nghĩa vụ là gì.” [2]

Mối quan hệ như thế giữa vua và dân đã tạo nên hàng ngàn năm chế độ “quân trị”, mà như chí sĩ họ Phan định nghĩa: “*Quân trị chủ nghĩa tuy có phép luật mặc lòng, nhưng mà cứ tự tay ông vua lập ra, cho dân thì chẳng biết gì hết.*” [3] Nhà nước quân trị, do đó, không phải là không có phép tắc luật lệ, chỉ là trong chế độ ấy, luật do một phía cầm quyền lập ra để một mình độc diễn. Còn phía còn lại, phía của nhân dân, không có thông tin, cũng chẳng có quyền hành can thiệp.

Hơn một thế kỷ sau thời đại của Phan Châu Trinh, gian nhà thờ phụng ông nơi quê nhà nay đã thành một di tích

lịch sử, đã dần xuống cấp, hư mục, khiến chính quyền địa phương gần đây phải phát động đề án tu bổ, chỉnh trang. Biết bao di sản từ vật chất đến tư tưởng đã cứ thế hư hao, chìm dần vào quên lãng. Thế nhưng, bên cạnh đó vẫn có những điều chịu mãi sức ì mạnh mẽ của thói quen, của sự thủ cựu, để rồi vững bền theo năm tháng.

Cứ như chuyện của đầu tháng Tư tới đây, Quốc hội khóa mới của Việt Nam sẽ họp kỳ đầu tiên để bầu ra lãnh đạo nhà nước, và nội các mới cũng sẽ theo sau đó ra mắt toàn dân. “Cánh rừng” mà Đảng Cộng sản phác họa sẵn sau kỳ Đại hội 14 và Hội nghị Trung ương lần thứ 2 vừa qua, giờ đây sắp lộ rõ những gốc đại thụ, điều mà vốn dĩ phải được công khai từ nhiều ngày trước đó.

Bức tranh, một lần nữa, dù ráo mực đã lâu nhưng người dân chỉ được quyền trông thấy dần từng góc cạnh, từng mảng nhỏ mà người ta cho hé lộ. Thậm chí, cho đến khi tấm màn che phủ lấy bức tranh ấy được hạ xuống hoàn toàn, cái mà quốc dân thấy được, lắm khi vẫn chỉ là cái họ được cho thấy mà thôi.

Ban Biên tập Luật Khoa tạp chí

Chú thích

1. Trần Trọng Kim. (1969). Một cơn gió bụi (Kiến văn lục). Sài Gòn: Vinh Sơn, tr. 103-104.

2. Phan Châu Trinh. (2005). Phan Châu Trinh: Toàn tập (Tập III). NXB Đà Nẵng, tr. 249-250.

3. Phan Châu Trinh. (2005). Phan Châu Trinh: Toàn tập (Tập III). NXB Đà Nẵng, tr. 276.

Mục lục

Tâm điểm

7 Trường An
Độc lạ Việt Nam:
Thành viên Hội đồng
Bầu cử Quốc gia vừa
tổ chức, vừa tranh cử

12 Bào Khánh
Tôi thấy gì
trước ngày bầu cử?

17 Sa Huỳnh
Việt Nam đi giám sát
bầu cử ở Nga và Myanmar.
Ai giám sát bầu cử
ở Việt Nam?

22 Minh Viễn
Vì sao nhân dân những
nước cộng sản phải
bầu cho... người lạ?

28 Thúc Kháng
"Lòng dân" trong
hệ thống bầu cử
"trăm phần trăm"

31 Thúc Kháng
Tỷ lệ đi bầu:
Con số nói lên tính
chính danh và năng lực
của hệ thống

Thiên Đông
Tốn 2.700 tỷ đồng
cho bầu cử năm 2026,
tăng gấp rưỡi so với
kỳ trước? Chúng ta
không thực sự biết.

34

Pháp luật

38 Thúc Kháng
Muốn ứng cử vào
Quốc hội? Đây là ba vòng
bạn phải vượt qua

42 Sùng Chính
Dự thảo mới hé lộ
bức tường lửa an ninh mạng
của Bộ Công an

46 Thạch Hân
Dự thảo Nghị định
An ninh mạng:
5 điều đáng chú ý

Chính trị

52 Hoàng Dạ Lan
Nếu Việt Nam có
bầu cử tự do: Quốc hội
nên được bầu như thế nào?
(Kỳ 1)

57

Hoàng Dạ Lan

Nếu Việt Nam có
bầu cử tự do: Quốc hội
nên được bầu như thế nào?
(Kỳ 2)

64

Thúc Kháng

Trăm năm sau,
Phan Châu Trinh vẫn còn
dạy chúng ta điều gì
về chính trị?

70

Lê Thái Bình

Mục tiêu tăng trưởng
GDP 10%: Liệu có
trong tầm với?

74

Hạ Nam

Ba lần Tô Lâm
phát biểu công khai về
sân bay Long Thành

78

Đan Thanh

Sân bay Long Thành:
Con bò đã mua,
còn chuồng ở đâu?

Quan điểm

84

Lê Hạnh Thuý

"Lãnh đạo phải
chịu trách nhiệm": Hà Nội
và bài toán chống ngập

88

Hạ Nam

Mậu Thân 1968:
Bên thắng cuộc đã dạy
học sinh những gì?

94

Minh Khê

Lịch sử được "gói gọn":
Vì sao chính quyền
không muốn dạy về
Chiến tranh Biên giới 1979?

100

Minh Viễn

Phụ nữ Việt Nam –
Một lịch sử
tự định nghĩa mình

Dân sinh

106

Nguyễn Hưng Yên

"Hưng Yên bay lên":
Khi quê hương lãnh đạo
trở thành tâm điểm đầu tư

Độc sách cùng Đoàn Trang

110

Hoài Thanh

Khi những cá nhân
được lên tiếng trong
"Đừng kể tên tôi"

112

Ái Thư

Iran dưới nhiều áp lực
trừng phạt: Ai thực sự
phải trả giá?

TÂM ĐIỂM

QUỐC HỘI KHÓA XV

HỘI ĐỒNG BẦU CỬ QUỐC GIA

PHIÊN HỌP THỨ BA

Hà Nội, ngày 10 tháng 11 năm 2025

ĐỘC LẠ VIỆT NAM

Thành viên

**Hội đồng Bầu cử Quốc gia
vừa tổ chức, vừa tranh cử**

Tác giả: Trường An – Nguồn ảnh: Báo Đại biểu Nhân dân
Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.com vào 6/3/2026

Trong bóng đá và các môn thể thao chuyên nghiệp khác, người cầm còi phải đứng ngoài mọi lợi ích gắn với kết quả trận đấu. [1]

Trong thi cử, người tổ chức kỳ thi không được phụ trách địa phương có người thân dự thi. [2]

Trong doanh nghiệp, thành viên hội đồng quản trị bị cấm biểu quyết đối với giao dịch mang lại lợi ích cho họ. [3]

Trong đấu thầu, người chấm thầu không được có cổ phần hoặc quan hệ lợi ích với doanh nghiệp dự thầu. [4]

v.v.

Điểm chung của các ví dụ này nằm ở một nguyên tắc căn bản: người thiết kế, điều hành hoặc giám sát cuộc chơi không thể đồng thời là người hưởng lợi trực tiếp từ kết quả của cuộc chơi đó. Chỉ có như vậy, cuộc chơi mới diễn ra công bằng.

Những tưởng đó đã là luật chung của mọi cuộc chơi. Thế nhưng, Hội đồng Bầu cử Quốc gia có vẻ không nghĩ thế.

Trong hoạt động bầu cử đại biểu Quốc hội (ĐBQH) và hội đồng nhân dân (HĐND) – một “cuộc đua” quan trọng bậc nhất của Việt Nam, quyết định những người đại diện cho “ý chí, nguyện vọng” của nhân dân trong 5 năm tiếp theo – chúng ta lại thấy một điều mâu thuẫn: thành viên của Hội đồng Bầu cử Quốc gia (HĐBCQG) vừa tổ chức bầu cử, vừa tranh cử. [5]

Đây có thể xem là một tình huống “độc lạ”, khó hiểu, nhưng đã diễn ra suốt nhiều năm qua.

LUẬT KHÔNG CẤM HỘI ĐỒNG BẦU CỬ QUỐC GIA “VỪA ĐÁ BÓNG, VỪA THỔI CÒI”

Theo các văn bản pháp lý hiện hành của Việt Nam như Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND hay Luật Tổ chức Quốc hội, không có điều khoản nào cấm thành viên của HĐBCQG tham gia tranh cử ĐBQH. [6] [7] Vậy nên, việc 20 thành viên của HĐBCQG có tên trong danh sách ứng cử ĐBQH khóa 16 là hoàn toàn... hợp pháp. [8][9]

Thay vào đó, để tránh vấn đề xung đột lợi ích, luật quy định một cách hẹp hơn, chỉ để điều chỉnh xung đột ở phạm vi đơn vị bầu cử. Mục đích chỉ là để tránh tình huống một người vừa là người kiểm phiếu, vừa là ứng cử viên tại cùng một nơi.

Cụ thể, Điều 27 của Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND quy định người ứng cử ĐBQH, đại biểu HĐND không được làm thành viên Ban bầu cử hoặc Tổ bầu cử ở đơn vị bầu cử mà mình ứng cử. [10]

Như vậy, chỉ cần xét ở phạm vi một tỉnh/thành phố, việc một người vừa là thành viên của ủy ban bầu cử, vừa tranh cử ĐBQH cũng không phải

không thể có, và nếu có cũng hoàn toàn đúng pháp luật.

Chẳng hạn như việc năm nay Chủ tịch HĐND TP. Hà Nội Phùng Thị Hồng Hà vừa làm chủ tịch Ủy ban Bầu cử Hà Nội, vừa tham gia ứng cử ĐBQH tại Hà Nội cũng là đúng quy định. [11][12]

Có thể thấy, luật lựa chọn cách tiếp cận theo kiểu “ngăn chặn điểm nóng”, tức là tập trung vào nguy cơ can thiệp cụ thể ở cấp cơ sở – nơi lá phiếu được phát ra, thu về và kiểm đếm. Lý do khả năng là vì ở cấp này, xung đột lợi ích có thể dẫn đến tác động tức thì và rõ ràng đối với kết quả bầu cử.

Điều đáng nói, luật không hề đặt ra cơ chế tương tự ở những cấp cao hơn, đặc biệt là cấp trung ương – nơi hoạch định toàn bộ quy trình, ban hành hướng dẫn và giám sát thống nhất về bầu cử trên phạm vi cả nước.

Theo Điều 14 của Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND, HĐBCQG có nhiệm vụ, quyền hạn rất lớn, bao gồm: tổ chức bầu cử ĐBQH; chỉ đạo, hướng dẫn công tác bầu cử đại biểu HĐND các cấp; chỉ đạo công tác thông tin, tuyên truyền và vận động bầu cử; kiểm tra, đôn đốc việc thi hành pháp luật về bầu cử; v.v. [13]

Vì vậy, dù không trực tiếp cầm hòm phiếu ở từng khu vực, cơ quan này vẫn nắm vai trò điều phối tổng thể quá

trình bầu cử trên cả nước.

Do đó, khi thành viên của HĐBCQG đồng thời là ứng viên ĐBQH, vị thế của họ đã khác với những ứng viên còn lại. Vị thế đó tạo ra cho họ khả năng tiếp cận thông tin sớm hơn, hiểu rõ hơn cơ chế bầu cử và có những ảnh hưởng gián tiếp đến cách vận hành hệ thống bầu cử.

Đó cũng là lý do trong các hệ thống bầu cử dân chủ, cơ quan quản lý bầu cử thường sẽ hoàn toàn độc lập với những thành viên tham gia tranh cử. Ngay cả những nước trong khu vực Đông Nam Á như Campuchia và Philippines cũng không cho phép thành viên của hội đồng bầu cử tham gia tranh cử. [14]

Còn ở Việt Nam, pháp luật hiện hành mới chỉ cơ bản xử lý được nguy cơ xung đột lợi ích ở các đơn vị bầu cử, nhưng chưa thiết kế được cơ chế phòng ngừa những xung đột lợi ích tinh vi hơn, nằm ở những cấp cao hơn. Chính khoảng trống pháp lý này đã khiến các thành viên HĐBCQG, và nhiều thành viên thuộc ủy ban bầu cử của các tỉnh thành được quyền “vừa đá bóng, vừa thổi còi” như hiện tại.

CÁC NGUYÊN TẮC BẦU CỬ CÓ BỊ VI PHẠM HAY KHÔNG?

Như đã phân tích ở trên, luật không cấm các thành viên của HĐBCQG tham gia tranh cử

ĐBQH. Từ thực tế này, chúng ta cần nhìn nhận sâu hơn vào những nguyên tắc cốt lõi của bầu cử, để trả lời câu hỏi: khi diễn ra tình huống “vừa đá bóng, vừa thổi còi” như trên đã nêu, thì liệu các nguyên tắc cơ bản của hoạt động bầu cử có bị vi phạm hay không?

Trước khi đi vào câu trả lời, ta cần hiểu hoạt động bầu cử cần tuân thủ những nguyên tắc nền tảng nào.

Theo Khoản 1 Điều 7 của Hiến pháp 2013 và Điều 1 của Luật Bầu cử ĐBQH và đại biểu HĐND, việc bầu cử được tiến hành theo bốn nguyên tắc sau: phổ thông, bình đẳng, trực tiếp và bỏ phiếu kín. [15][16]

Về cơ bản, việc thành viên của HĐBCQG vừa tổ chức bầu cử, vừa tranh cử ĐBQH không vi phạm ba nguyên tắc là phổ thông, trực tiếp và bỏ phiếu kín. [17] Nguyên tắc khiến chúng ta băn khoăn nhất ở đây chính là bình đẳng.

Theo lý giải của HĐBCQG, nguyên tắc bình đẳng trong bầu cử là một nguyên tắc quan trọng xuyên suốt quá trình bầu cử, nhằm đảm bảo “tính khách quan, không thiên vị để mọi công dân đều có khả năng như nhau tham gia bầu cử và ứng cử”. [18]

HĐBCQG đã cụ thể hóa nguyên tắc này thành những gạch đầu dòng như sau:

- Mỗi công dân chỉ được ghi tên vào một danh sách cử tri ở nơi mình cư trú;
- Mỗi người chỉ được ghi tên vào danh sách những người ứng cử ở 01 đơn vị bầu cử ĐBQH hoặc 01 đơn vị bầu cử đại biểu HĐND thuộc 01 đơn vị hành chính ở cấp tương ứng;
- Mỗi cử tri chỉ được bỏ 01 phiếu bầu ĐBQH và 01 phiếu bầu đại biểu HĐND ở mỗi cấp;
- Mọi phiếu bầu của cử tri đều có giá trị như nhau, không có sự phân biệt.

Đồng thời, HĐBCQG cho rằng nguyên tắc bình đẳng còn thể hiện ở sự phân bổ hợp lý cơ cấu, thành phần, số lượng người được giới thiệu ứng cử/được bầu ở từng địa phương, nhằm đảm bảo tính đại diện cho các vùng, miền, tầng lớp xã hội, v.v.

Chấm hết.

Có thể thấy, trong cách lý giải của HĐBCQG, nguyên tắc bình đẳng đã không được nhìn nhận một cách đầy đủ, toàn diện như nó vốn có.

HĐBCQG khẳng định tinh thần của nguyên tắc này là nhằm tạo điều kiện ngang nhau cho các ứng viên, rồi thì để đảm bảo tính khách quan, không thiên vị. Thế nhưng, khi đi vào diễn giải ở các khía cạnh thể hiện cụ thể, HĐBCQG lại chủ yếu tiếp cận nguyên tắc này ở phương diện hình thức: mỗi cử tri

một phiếu; mỗi lá phiếu có giá trị như nhau; phân bố hợp lý cơ cấu đại biểu; v.v.

Nếu chỉ nhìn vào cách HĐBCQG hiểu về “bình đẳng”, tức chỉ xem xét khía cạnh giá trị phiếu bầu hay cơ cấu đại biểu, có thể kết luận rằng nguyên tắc này không bị vi phạm. Cụ thể, lá phiếu của mọi cử tri vẫn ngang nhau về giá trị, cơ cấu thành phần vẫn được phân bổ theo quy định, không có bằng chứng về việc thay đổi kết quả kiểm phiếu, v.v.

Thế nhưng, nhìn vào những định nghĩa khác của từ “bình đẳng”, ta có thể thấy được bức tranh rộng hơn. Đơn cử, *Từ điển tiếng Việt* (Hoàng Phê chủ biên) giảng nghĩa rằng bình đẳng là sự ngang hàng nhau về địa vị và quyền lợi. [19] Nghĩa là, một cuộc bầu cử được coi là bình đẳng khi mọi ứng viên bước vào đường đua với cùng vị thế và được hưởng quyền lợi như nhau.

Tới đây lại phải hỏi: liệu rằng một ứng viên thuộc HĐBCQG có thực sự ngang hàng với các ứng viên khác hay không?

Chỉ cần xem xét vấn đề từ góc nhìn sau là đủ có đáp án. Ta thấy, một ứng viên bình thường bước vào cuộc bầu cử với tư cách người tham gia. Thế nhưng, một thành viên cơ quan tổ chức bầu cử bước vào cuộc đua đồng thời với hai tư cách: người tham gia và người điều phối quy trình.

Dù các thành viên của HĐBCQG không trực tiếp kiểm phiếu tại đơn vị mình ứng cử, họ vẫn thuộc cơ quan ban hành hướng dẫn, giám sát chung, xử lý những vấn đề phát sinh, và nhiều nhiệm vụ, quyền hạn khác do luật định.

Vì vậy, ngay từ đầu, vị thế của hai nhóm ứng viên đã có sự khác biệt: một bên là chủ thể chịu sự điều hành của quy trình, còn bên kia là một phần của chủ thể thiết kế và giám sát quy trình.

Đáng buồn là vấn đề này không được xem điểm bất thường trong thể chế độc đảng. Khi đảng chính trị giữ vai trò kiểm soát quy trình bầu cử thì việc các quan chức của đảng và nhà nước đồng thời tham gia HĐBCQG và ứng cử ĐBQH được xem là cách vận hành “bình thường” của hệ thống. [20]

Chuyện HĐBCQG vừa tổ chức bầu cử, vừa tranh cử không chỉ dừng ở việc có đúng luật do chính quyền viết ra hay không. Hơn thế, nó còn phản ánh một điều to lớn khác, đó là cách dân chủ được định hình trong khuôn khổ của một thể chế đặc thù. Không lạ gì khi tại những nhà nước độc tài đảng trị, toàn bộ quá trình bầu cử sẽ diễn ra theo định hướng của đảng cầm quyền. Lúc đó, lá phiếu của người dân chỉ còn là công cụ để hợp thức hóa tính chính danh của chính quyền. ■

CHÚ THÍCH

1. Xem: <https://www.icsspe.org/system/files/FIFA%20Code%20of%20Ethics%202012.pdf>
2. Thông tư 15/2020/TT-BGDĐT về Quy chế thi tốt nghiệp trung học phổ thông do Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo ban hành. THƯ VIỆN PHÁP LUẬT. https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Giao-duc/Thong-tu-15-2020-TT-BGDĐT-Quy-che-thi-tot-nghiep-trung-hoc-pho-thong-444173.aspx?anchor=dieu_5
3. Xem: https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Chung-khoan/Nghi-dinh-155-2020-ND-CP-huong-dan-Luat-Chung-khoan-461323.aspx?anchor=dieu_291
4. Luật Đầu thầu số 22/2023/QH15. <https://xaydungchinhhsach.chinhphu.vn/toan-van-luat-dau-thau-119230728060101267.htm>
5. Cơ cấu tổ chức. (n.d.). Cơ Cấu Tổ Chức. <https://hoidongbaucu.quochoi.vn/vi/chuyen-muc/co-cau-to-chuc>
6. Văn bản hợp nhất 85/VBHN-VPQH năm 2025 hợp nhất Luật Bầu cử đại biểu Quốc hội và đại biểu Hội đồng nhân dân do Văn phòng Quốc hội ban hành. <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Van-ban-hop-nhat-85-VBHN-VPQH-2025-Luat-Bau-cu-dai-bieu-Quoc-hoi-672010.aspx>

7. Văn bản hợp nhất 48/ VBHN-VPQH năm 2025 hợp nhất Luật Tổ chức Quốc hội do Văn phòng Quốc hội ban hành. <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Van-ban-hop-nhat-48-VBHN-VPQH-2025-Luat-To-chuc-Quoc-hoi-654325.aspx>

8. Xem [5]

9. DANH SÁCH NGƯỜI ỨNG CỬ ĐẠI BIỂU QUỐC HỘI KHÓA XVI TẠI 34 TỈNH, THÀNH. <https://xaydungchinhsach.chinhphu.vn/chi-tiet-danh-sach-864-nguoi-ung-cu-dai-bieu-quoc-hoi-khoa-xvi-119260215122125389.htm>

10. Văn bản hợp nhất 85/ VBHN-VPQH năm 2025 hợp nhất Luật Bầu cử đại biểu Quốc hội và đại biểu Hội đồng nhân dân do Văn phòng Quốc hội ban hành. <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Van-ban-hop-nhat-85-VBHN-VPQH-2025-Luat-Bau-cu-dai-bieu-Quoc-hoi-672010.aspx>

11. Xem: <https://cdn.thuvienphapluat.vn/uploads/nhadat/2025/PTNY/QD-5709-2025.pdf>

12. Xem: <https://dbndhanoi.gov.vn/bai-viet/dong-chi-phung-thi-hong-ha-ung-cu-dai-bieu-quoc-hoi-khoa-xvi-va-dai-bieu-hdnd-thanh-pho-nhiem-ky-2026-2031->

13. Xem [6]

14. Trường Tô. (2026, March 3). Lê Quang Mạnh: Vừa

tranh cử, vừa tổ chức bầu cử cho cả nước. Luật Khoa tạp chí. <https://vn.luatkhoa.com/2026/03/le-quang-manh-vua-tranh-cu-vua-to-chuc-bau-cu-cho-ca-nuoc/>

15. Văn bản hợp nhất 52/ VBHN-VPQH năm 2025 hợp nhất Hiến pháp nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam do Văn phòng Quốc hội ban hành. <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Van-ban-hop-nhat-52-VBHN-VPQH-2025-Hien-phap-nuoc-Cong-hoa-xa-hoi-chu-nghia-Viet-Nam-665872.aspx>

16. Văn bản hợp nhất 85/ VBHN-VPQH năm 2025 hợp nhất Luật Bầu cử đại biểu Quốc hội và đại biểu Hội đồng nhân dân do Văn phòng Quốc hội ban hành. <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Van-ban-hop-nhat-85-VBHN-VPQH-2025-Luat-Bau-cu-dai-bieu-Quoc-hoi-672010.aspx>

17. Hiểu đúng về nguyên tắc dân chủ trong bầu cử. (n.d.). Trang Tin Điện Tử Trường Đại Học an Ninh Nhân Dân. <https://dhannd.bocongan.gov.vn/hieu-dung-ve-nguyen-tac-dan-chu-trong-bau-cu-a-971>

18. Thế nào là nguyên tắc bình đẳng trong bầu cử? (n.d.). Thế Nào Là Nguyên Tắc Bình Đẳng Trong Bầu Cử? <https://hoidongbaucu.quochoi.vn/vi/hoi-dap/7bcb9e0f-ac00-428a-a164-da4609785c14>

19. Từ điển tiếng Việt (Từ điển Hoàng Phê) : Hoàng Phê (chủ biên) : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive. (2003). Internet Archive. <https://archive.org/details/tu-dien-tieng-viet-vien-ngon-ngu-hoc/page/68/mode/2uT>

20. Hoàng Mai. (2026, February 26). Đảng Cộng sản kiểm soát bầu cử Quốc hội Việt Nam như thế nào? Luật Khoa tạp chí. <https://vn.luatkhoa.com/2026/02/dang-cong-san-kiem-soat-bau-cu-quoc-hoi-viet-nam-nhu-the-nao/>

TÔI THẤY GÌ TRƯỚC NGÀY BẦU CỬ?

Tác giả: Bảo Khánh

Nguồn ảnh: Quang Đăng/VTV

Bài được đăng lần đầu trên
luatkhoea.com vào 13/3/2026

“Nhiệt liệt chào mừng Ngày bầu cử đại biểu Quốc hội khóa XVI và đại biểu Hội đồng nhân dân các cấp nhiệm kỳ 2026 – 2031!”

“Bầu cử đại biểu Quốc hội khóa XVI và đại biểu Hội đồng nhân dân các cấp nhiệm kỳ 2026 – 2031 là ngày hội của toàn dân!”

“Ngày bầu cử – Ngày hội của niềm tin, đoàn kết và khát vọng Việt Nam!”

“Mỗi lá phiếu góp phần đưa đất nước phát triển hùng cường, thịnh vượng!”

v.v.

Từ tháng Hai đến nay, những khẩu hiệu này xuất hiện dày đặc trên các băng rôn, pano, áp phích được bày dọc khắp các tuyến đường và trong khuôn viên của các cơ quan nhà nước. [1]

Mỗi sáng và chiều, loa phát thanh ở xã, phường lại vang lên những bản tin tuyên truyền về ngày bầu cử. Giọng đọc quen thuộc như để nhắc người dân chú ý theo dõi thông tin, chuẩn bị thực hiện “quyền và nghĩa vụ” của mình (dù người dân hay có lẽ cả nhà làm luật cũng không biết vì sao đi bầu lại là “nghĩa vụ”). [2]

Thỉnh thoảng, người dân sẽ thấy cán bộ thôn xóm hoặc công an xã gõ cửa nhà mình, hỏi thông tin cư trú, số nhân khẩu để lập danh sách cử tri.

Có thể nói, đó là những gì hình ảnh rõ ràng nhất, và có thể là duy nhất, để phân biệt

“ngày hội toàn dân” 5 năm mới có một lần với những ngày bình thường khác. [3]

Trong khi đó, tại những mâm cơm gia đình, các cuộc nói chuyện ở chợ hay quán xá, không mấy ai bàn về những ứng cử viên đại biểu Quốc hội (ĐBQH) và đại biểu Hội đồng nhân dân (HĐND). Thậm chí, có người còn không biết ngày nào thì mình sẽ đi bỏ phiếu, bỏ cho những ai và bỏ ở đâu.

Những ngày qua, điều mà họ quan tâm là giá xăng, giá vàng, là chiến sự Iran, rồi mâu thuẫn tình-tiền giữa cô gái tên Tym và một nhà tu hành tên Thích Nhuận Đạt, hay việc ca sĩ Hòa Minzy công khai người yêu, v.v. [4] [5][6][7][8] Bởi với họ, những vấn đề đó mới ảnh hưởng trực tiếp đến mình, hoặc chí ít thì nó cũng có sự căng thẳng, kịch tính, thú vị, nói chung là đáng để theo dõi.

Trong khi đó, chuyện bầu cử biết bao nhiêu năm nay luôn là chuyện sự đã rồi. Dần dần, người dân chỉ còn coi bầu cử là một thủ tục nhằm chán, một vở kịch tẻ nhạt để hợp thức hóa tính chính danh của chính quyền.

CÁCH NGƯỜI DÂN LỰA CHỌN ỨNG VIÊN

Gần ngày bầu cử, danh sách cử tri cũng như thông tin ứng viên bầu cử được niêm yết công khai tại trụ sở ủy ban nhân dân và các địa điểm bỏ phiếu.

Tuy nhiên, người dừng lại đọc mỗi ngày chỉ đếm trên đầu ngón tay. Mà những người hiếm hoi đó thường không phải chủ động tìm đến để đọc, họ chỉ tiện thể đọc trong lúc phải đến đơn vị bầu cử hay ủy ban để làm việc gì đó.

Vậy nên, hầu hết người dân đều không nắm rõ lý lịch “đỏ” lẫn “không đỏ” của những ứng cử viên mà bản thân sẽ bầu chọn để đại diện cho tiếng nói của mình. Thay vào đó, người dân thường lựa chọn gạch hay không gạch một ứng viên theo những tiêu chí cảm tính hơn.

Một trong số đó chính là mức độ thân thiết và liên quan của họ đối với ứng viên đó. Ở quê tôi, họ kháo nhau về thông tin ứng viên theo kiểu: bà A là em họ bên nội, ông B là ông bác bên ngoại, cô C là giáo viên cũ, v.v. Những người đó, theo tâm lý chung, hẳn là ứng viên tiềm năng và đáng để bầu chọn.

Ngoài ra, cũng có nhiều người chọn theo những tiêu chí khác, như độ dài của lý lịch, quá trình công tác, học hàm học vị, thậm chí là sự thiện cảm trong khuôn mặt ứng viên, v.v. Bởi lẽ, thường thì khi đến địa điểm bỏ phiếu rồi người ta mới bắt đầu đọc lý lịch ứng viên và thảo luận với nhau. Lúc đó cứ thấy ai có quá trình công tác dài nhất, chức vụ lớn nhất, học vị cao nhất, hoặc khuôn mặt phúc hậu nhất thì sẽ chọn.

Cũng có những người chọn theo những tiêu chí được cho là khác thường hơn: cứ thấy ai lớn tuổi là gạch để cho lớp trẻ thể hiện, hoặc cứ thấy chức cao là gạch để tạo cơ hội cho người chức thấp, v.v.

Tuy nhiên, dù chọn theo chí như thế nào thì kết quả gần như đã được an bài. Cũng chính điều này tạo nên tâm lý thờ ơ của quần chúng đối với bầu cử.

TẠI SAO LẠI NÓI NHƯ VẬY?

Ngày 15/3/2026 mới diễn ra tổng tuyển cử, thế nhưng “số lượng, cơ cấu, thành phần” đã được Quốc hội chốt từ ngày 10/11/2025 và được Đảng Cộng sản chỉ đạo từ ngày 16/5/2025 thông qua Chỉ thị số 46. [9][10]

Mặc dù cơ cấu này không nêu rõ những cái tên sẽ được chọn, tuy nhiên nó đã vạch ra một bộ khung hoàn chỉnh, phân chia tỷ lệ rõ ràng: bao nhiêu nam, bao nhiêu nữ, bao nhiêu đảng viên, bao nhiêu người ngoài đảng, bao nhiêu chức sắc tôn giáo, bao nhiêu người sắc tộc thiểu số, v.v.

Dựa trên cơ cấu đó, Đảng Cộng sản kiểm soát tiến trình bầu cử một cách toàn diện qua các vòng hiệp thương. [11] Mỗi vòng là một lần xét duyệt nghiêm ngặt để loại đi những ứng viên không đúng cơ cấu, trước khi lập ra danh sách chính thức. [12]